

**THE BANKING PRODUCT IN SUPERVISORY REGULATIONS
– FORMAL AND LEGAL ASPECTS OF CREATING A BANKING
PRODUCT**

**PRODUKTY BANKOWE W REGULACJACH NADZORCZYCH
– ASPEKTY FORMALNO-PRAWNE TWORZENIA PRODUKTU
BANKOWEGO**

Bogusław Bujak

boguslaw.bujak@gmail.com

ABSTRACTS

The article presents some aspects of the regulatory framework and the Polish Financial Supervision Authority recommendations to the banking sector. The aim of the author is to consolidate the general expectations of the supervisory authority to banks for the process of creation of new banking products. The author indicates some of the correlations and existing synergies between regulations. At the same time draws attention to the lack of studies focusing on substantive issues or ongoing processes in banks. This study can help organizational units in the banks responsible for the creation and modification of the banking product offer in the understanding of the expectations of the supervisory authority. Article is mainly based on the method of analysis of the legal sources, the FSA recommendations and comments to them.

Artykuł przedstawia wybrane aspekty regulacji prawnych i rekomendacji Komisji Nadzoru Finansowego wobec sektora bankowego. Celem autora jest skonsolidowanie generalnych oczekiwań organu nadzorczego wobec banków w zakresie tworzenia nowych produktów bankowych. Autor wskazuje na występujące korelacje oraz istniejącą synergię między przepisami. Jednocześnie zwraca uwagę na brak opracowań koncentrujących się na zagadnieniach merytorycznych lub na procesach realizowanych w bankach. Opracowanie to może być pomocne dla komórek organizacyjnych w bankach odpowiedzialnych za proces tworzenia i modyfikowania oferty produktowej, w zrozumieniu oczekiwań organu nadzorczego. Artykuł opiera się głównie na metodzie analizy źródeł prawnych, rekomendacji KNF oraz komentarzy do nich.

KEY WORDS:

banking, bank law, banking service, bank supervision, supervisory recommendation, Polish Financial Supervision Authority, FSA

bankowość, prawo bankowe, usługi bankowe, nadzór bankowy, rekomendacja nadzoru, Komisja Nadzoru Finansowego, KNF

WPROWADZENIE

Uchwalenie w 2006 r. Ustawy o nadzorze nad rynkiem finansowym (Dz. U. 2006 Nr 157 poz. 1119), w tym w szczególności nad rynkiem bankowym, dokonało zmian w architekturze polskiego nadzoru państwowego poprzez przyjęcie zintegrowanego krajowego systemu nadzoru nad rynkiem finansowym. Do realizacji powyższej funkcji została wskazana Komisja Nadzoru Finansowego. Komisja została *ex lege* wyposażona w szereg narzędzi mających na celu skuteczne i efektywne wykonywanie funkcji nadzorczych przy wykorzystaniu Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego. W ramach swoich kompetencji Komisja podejmuje uchwały, wydaje decyzje i postanowienia, a także publikuje rekomendacje dla sektora bankowego.

Wynikiem ostatniego kryzysu finansowego z lat 2008 – 2010 jest szereg wprowadzonych w ramach Unii Europejskiej zmian prowadzących do zapewnienia większego bezpieczeństwa i stabilności systemu finansowego, co przekłada się na coraz większe integrowanie organu nadzoru w operacyjną działalność banków – widać to szczególnie w intensyfikacji liczby podejmowanych uchwał, czy wydawanych lub aktualizowanych rekomendacji, którą można zaobserwować począwszy od 2010 r.

Opracowanie to może być pomocne dla wewnętrznych komórek organizacyjnych banków oraz osób odpowiedzialnych za proces modelowania, tworzenia i wdrażania oferty produktowej, w zrozumieniu oczekiwań organu nadzorczego wystosowanych do banków w zakresie oferowanych przez banki usług. Dodatkowym celem artykułu jest zebranie i opracowanie zbiorczego zestawu wymogów wynikających z rekomendacji wydanych przez Komisję Nadzoru Finansowego, które powinny być uwzględnione przez bank przed rozpoczęciem oferowania klientom produktów.

PODSTAWY PRAWNE

Rynek usług i produktów finansowych, w szczególności zaś bankowych, jest rynkiem regulowanym zarówno poprzez przepisy krajowe, jak również unijne. Regulacje prawne Unii Europejskiej koncentrują się w tym zakresie na kwestiach zapewnienia stabilności i bezpieczeństwa oraz przepięczności gospodarczej i finansowej (Sitek, 2012, s.187 – 202; Szpringer, 1997, s. 51). Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. 2004 nr 173, poz. 1808 z późn. zm.) wskazuje w art. 75. ust. 1. pkt 9., że wykonywanie przez podmioty działalności gospodarczej określonej w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. 1997 nr 140, poz. 939 z późn. zm.) wymaga uzyskania zezwolenia. Ustawodawca wykazuje tym samym szczególną troskę, jaką obejmuje rynek usług bankowych, w tym w szczególności zagadnienia ryzyka związanego z produktami oferowanymi klientom. Natomiast bank tworzący, a następnie oferujący usługi jest zobowiązany do przestrzegania wszystkich regulacji prawnych w tym zakresie.

Prawo bankowe definiuje (art. 2.) bank jako podmiot posiadający osobowość prawną, prowadzący działalność na podstawie zezwoleń, które uprawniają go do świadczenia usług bankowych, skierowanych zarówno do konsumentów (klientów indywidualnych), jak również do innych organizacji (klientów instytucjonalnych). Proces dostarczania usług jest realizowany poprzez dokonywanie czynności bankowych wymienionych enumeratywnie w ustawie. Katalog tych usług (prawo bankowe, art. 5. ust. 1.) obejmuje w szczególności:

- przyjmowanie wkładów pieniężnych;
- prowadzenie rachunków bankowych;
- udzielanie kredytów;
- udzielanie i potwierdzanie gwarancji bankowych oraz otwieranie i potwierdzanie akredytyw;
- emitowanie bankowych papierów wartościowych;
- przeprowadzanie bankowych rozliczeń pieniężnych.

Z drugiej strony, w ujęciu mikroekonomicznym, bank jest przedsiębiorstwem komercyjnym, którego celem jest osiągnięcie zysku i budowanie wartości firmy dla właścicieli. Realizacja tego celu wymaga pozyskania klientów, a to z kolei jest możliwe po opracowaniu i wdrożeniu konkurencyjnej oferty. W przypadku banków oferta taka stanowi propozycję realizacji poszczególnych czynności bankowych określanych mianem produk-

tów bankowych. Bank, jako instytucja profesjonalna będąca usługodawcą w stosunku do swoich klientów, jest w sytuacji uprzywilejowanej (przygotowuje ofertę produktową, świadczy usługi) i w związku z tym ma znaczący wpływ na funkcjonowanie i stabilność całego systemu ekonomicznego. Jest to istotne nie tylko w przypadku klientów instytucjonalnych, ale także wobec klientów indywidualnych. Polityka konsumencka jest jednym z ważnych składników rynku wewnętrznego zarówno krajowego, jak i europejskiego (Niedziółka, 2012a, s. 93 - 104). W przypadku konsumentów wolumen ich korelacji w bankami jest wprost proporcjonalny do poziomu zaufania, jakim darzą te instytucje. W sytuacjach kryzysowych dominuje w nich nieufność i poczucie braku bezpieczeństwa (Ferszt-Piłat, 2012, s.111 - 124). Okres wielkiego kryzysu finansowego, który miał miejsce w latach 1929 – 1930, wskazał jednoznacznie na potrzebę wprowadzenia instytucji niezależnego nadzoru nad rynkiem usług bankowych (Gronkiewicz – Waltz, 1992, s. 122 - 162). W obecnym porządku prawnym w Polsce obszar ten reguluje między innymi ustawa z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (Dz. U. 2006 nr 157, poz. 1119, z późn. zm.). Nadzór bankowy stanowi element nadzoru finansowego (ustawa o nadzorze, art. 1. ust. 2. pkt 1.). Jego celem jest „zapewnienie prawidłowego funkcjonowania tego rynku, jego stabilności, bezpieczeństwa oraz przejrzystości, zaufania do rynku finansowego, a także zapewnienie ochrony interesów uczestników tego rynku również poprzez rzetelną informację dotyczącą funkcjonowania rynku” (ustawa o nadzorze, art. 2.) poprzez między innymi realizowanie zapisów ustawy – prawo bankowe (Kosikowski, 1995, s. 125). Ustawodawca powołał Komisję Nadzoru Finansowego (ustawa o nadzorze, art. 3. ust. 1. – 2.), której powierzono realizowanie funkcji nadzorczej wobec rynku usług bankowych. Wśród zadań (ustawa o nadzorze, art. 4. ust. 1.) wskazanych explicite w ustawie są w szczególności: sprawowanie nadzoru nad rynkiem finansowym; podejmowanie działań służących prawidłowemu funkcjonowaniu rynku finansowego, wspierających jego rozwój i konkurencyjność; podejmowanie działań edukacyjnych i informacyjnych; udział w przygotowywaniu projektów aktów prawnych w zakresie nadzoru nad rynkiem finansowym; stwarzanie możliwości polubownego i pojednawczego rozstrzygnięcia sporów między uczestnikami rynku finansowego. Pełnienie funkcji organu nadzorczego związane jest nieodzownie z koniecznością określenia wytycznych dotyczących świadczonych przez banki usług. Komisja realizuje ten cel, podejmując uchwały oraz wydając decyzje administracyjne i postanowienia (ustawa o nadzorze, art. 11. ust. 1.) . Ponadto Komisja opracowuje i publikuje rekomendacje dla banków,

których celem jest wskazywanie zarządom banków kierunków, w których powinny podążać, aby podnosić jakość zarządzania i poziom bezpieczeństwa. Rozbudowanie regulacji dotyczących sektora bankowego wynika wprost z faktu, iż banki są narażone na szczególne ryzyko związane z wykorzystywaniem środków powierzonych im przez klientów (Kaszubski, 2006, s. 13 - 19). Banki, jako instytucje podległe nadzorowi obowiązane są co do zasady stosować się do wytycznych Komisji, także w zakresie opracowywania oferty produktowej.

TWORZENIE PRODUKTU BANKOWEGO

Wprowadzanie nowych produktów bankowych do oferty i/lub zmian w produktach istniejących jest jednym z kluczowych, z punktu widzenia biznesowego, procesów operacyjnych nowoczesnych instytucji finansowych, w szczególności banków.

Z jednej strony konieczne jest bardzo dokładne opracowanie założeń dla nowego produktu, zbadanie jego potencjału na rynku oraz obliczenie oczekiwanej rentowności, z drugiej zaś strony ważne jest uzyskanie niższej wartości, niż w przypadku konkurencji, wskaźnika „czasu wejścia na rynek” (*time to market*), w celu osiągnięcia przewagi konkurencyjnej. Jednoczesne zapewnienie krótkiego terminu wdrożenia wraz z pełnym i rzetelnym przeprowadzeniem analizy biznesowej i funkcjonalnej wymaga nie tylko odpowiedniego oprzyrządowania organizacji (od strony proceduralnej i narzędziowej), ale również dużej elastyczności i samodyscypliny wewnętrznych komórek organizacyjnych odpowiedzialnych za realizację procesu. Dodatkowo należy tu zaznaczyć, że proces tworzenia nowych produktów bankowych jako jeden z procesów horyzontalnych, wymaga zaangażowania i współdziałania prawie całej organizacji. Kwestia tworzenia nowego produktu bankowego jest dodatkowo utrudniona w związku z koniecznością zapewnienia przez bank zgodności z szeregiem (nie zawsze ze sobą powiązanych wprost) przepisów prawa oraz wytycznych nadzorczych. A przecież organy administracji publicznej, a Komisję należy do nich zaliczyć, są zobowiązane do stosowania prawa w taki sposób, aby podmioty tego prawa czuły się bezpiecznie. Zagadnienie to jest o tyle istotne, że podmioty te podlegają *ex lege* nadzorowi, którego elementem jest kontrola czy inspekcja. (Sitek B., 2012, s. 167 - 183). Niestosowanie się natomiast do zaleceń, nakazów i zakazów nadzorcy może w konsekwencji doprowadzić do zastosowania przez komisję mobilizujących **środków** nadzorczych (kar) *ad rem* - wobec banku czy w razie

konieczności *ad personam* – wobec członków zarządu. Z punktu widzenia banków zapewnienie zgodności stanowi niejednokrotnie trudność dla jednostek odpowiedzialnych za proces tworzenia produktu bankowego, które są komórkami biznesowymi a nie prawnymi. Natomiast oczekiwania Komisji Nadzoru Finansowego dotyczące tworzonych produktów bankowych są rozproszone nie tylko w regulacjach prawnych, ale także rekomendacjach wydawanych przez Komisję Nadzoru Finansowego.

GENERALNE OCZEKIWANIA DOTYCZĄCE PRODUKTÓW WYRAŻONE W REKOMENDACJACH KNF

PRODUKTY BANKOWE

Proces dostarczania klientowi produktu bankowego, niezależnie od jego rodzaju, obarczony jest ryzykiem operacyjnym, na które wpływ ma nie tylko otoczenie zewnętrzne banku, ale przede wszystkim sama organizacja bankowa. Komisja Nadzoru Finansowego wydała w tym obszarze Rekomendację M dotyczącą zarządzania ryzykiem operacyjnym. Bank na etapie tworzenia nowych i/lub modyfikacji istniejących produktów powinien identyfikować i dokumentować wszelkie zagrożenia mogące mieć wpływ na poziom ryzyka operacyjnego (Rekomendacja M, rekomendacja 7). Proces ten powinien być nie tylko wystandaryzowany, ale również zdefiniowany w procedurach wewnętrznych banku. Komisja wskazuje, iż w przypadku tworzenia nowych produktów lub uruchamiania nowych typów działalności, bank powinien dokonywać identyfikacji i później oceny ryzyka ze szczególną uwagą, analizując zarówno czynniki wewnętrzne (np. struktura organizacyjna, aplikacje i systemy informatyczne, skargi i reklamacje), jak i zewnętrzne (np. otoczenie prawne, polityczne, rynkowe czy technologiczne). Ponadto nadzorca wskazuje, że proces identyfikacji (Rekomendacja M, rekomendacja 7.13) oraz oceny (Rekomendacja M, rekomendacja 8.6) ryzyka związanego z tworzeniem nowych lub modyfikacją istniejących produktów powinien mieć miejsce przed ich wprowadzeniem do oferty. Oznacza to, iż w procesie tworzenia produktu bankowego musi być uwzględniony etap identyfikacji a następnie oceny ryzyka związanego z nowym lub zmienianym produktem. W procesie tym powinna uczestniczyć zarówno komórka ds. zarządzania ryzykiem operacyjnym, jak również komórka ds. zarządzania ryzykiem braku zgodności. Bank powinien określić i realizować działania przeciwdziałające ryzyku związanemu z nowymi produktami, przede wszystkim poprzez prawidłowe ich zdefiniowanie i wdrożenie (Rekomendacja M, rekomendacja 10.1).

Proces wytwarzania i dostarczania nowego produktu bankowego powinien być tak zaprojektowany, aby w szczególności na każdym etapie działalności banku prowadzona była kontrola wewnętrzna (Rekomendacja H, rekomendacja 5). Prawidłowość zdefiniowania procesu tworzenia nowych produktów w bankach jest istotna zarówno na etapie ich wytwarzania, jak i dostarczania. Proces powinien z jednej strony zapewniać optymalne koszty produkty, zaś z drugiej strony powinien gwarantować adekwatny poziom bezpieczeństwa dla klienta oraz dla banku. Z tej perspektywy istotnym elementem projektowanych procesów i produktów jest ustanowienie odpowiedniej liczby mechanizmów kontrolnych adekwatnych do ponoszonego ryzyka. Kontrola stanowi jedno z podstawowych źródeł informacji w procesie zarządzania. Pozwala ona na eliminowanie nieprawidłowości oraz podejmowanie działań naprawczych. Przyczynia się też skutecznie do zwiększania poziomu efektywności i skuteczności realizowanych procesów dostarczania produktów (Szejniuk, 2012, s.123 - 144). Komisja Nadzoru Finansowego przykłada szczególną wagę do aspektów systemu kontroli wewnętrznej, któremu jest poświęcona Rekomendacja H. Bank powinien w taki sposób określać czynności kontrolne, aby zapewniały one skuteczność mechanizmów kontroli wewnętrznej w odniesieniu do każdej świadczonej usługi czy dostarczanego produktu (Rekomendacja H, rekomendacja 13.3). Należy tu zwrócić uwagę, że ryzyko związane z produktem należy nie tylko zidentyfikować, ale proces dostarczania usługi musi również obejmować stały jego pomiar i kontrolę (Rekomendacja H, rekomendacja 8).

W związku z ciągłym postępem technologicznym większość produktów bankowych opiera się o rozwiązania teleinformatyczne. W ramach Rekomendacji M Komisja wskazuje, że w takim przypadku bank powinien dokonać niezbędnych inwestycji, zarówno po stronie technologicznej, jak i zasobów ludzkich, przed wprowadzeniem nowych produktów i usług (Rekomendacja M, rekomendacja 7.13). Co więcej bank przed wprowadzeniem nowych technologii powinien się upewnić, że posiada wystarczające i adekwatne kompetencje, umożliwiające odpowiednie zarządzanie ryzykiem związanym z nimi (Rekomendacja D, rekomendacja 5.8). W przypadku, gdy z analizy tej wyniknie, że kompetencje nie są wystarczające, bank powinien je uzupełnić poprzez np. szkolenie personelu, zatrudnienie odpowiednich specjalistów czy też nawiązanie współpracy z dostawcą zewnętrznym. Rekomendacja D, dotycząca technologii teleinformatycznych, opisuje dokładniej aspekty związane z wykorzystaniem technologii tele-

informatycznych w ramach oferowanych produktów. Zgodnie z wytycznymi w niej zawartymi, w przypadku produktów wdrażanych poprzez projekty wymagające zmian (w szczególności rozwój) w środowisku teleinformatycznym, konieczne jest określenie w przepisach wewnętrznych dotyczących prowadzenia projektów zarówno zasad, jak i ról oraz odpowiedzialności w zakresie odbioru i wprowadzania do eksploatacji produktów prac (Rekomendacja D, rekomendacja 6.1). Stosownie do nich przed wdrożeniem produkcyjnym powinny być przeprowadzane testy w dedykowanym środowisku testowym, niezależnie od tego, czy zmiany zostały wprowadzone z udziałem podmiotu zewnętrznego czy siłami własnymi banku (Rekomendacja D, rekomendacje 7.6 i 7.7). W przypadku, gdy tworzone lub modyfikowane produkty opierają się o usługi (w szczególności teleinformatyczne) dostarczane do banku przez podmioty zewnętrzne, bank powinien posiadać zdefiniowane i sformalizowane w przepisach wewnętrznych zasady współpracy z dostawcami (Rekomendacja D, rekomendacja 10). Zasady te powinny gwarantować bezpieczeństwo danych oraz poprawność działania środowiska teleinformatycznego. Na ich podstawie bank powinien zawierać stosowne umowy zapewniające, że usługi dostarczane do banku będą realizowane zgodnie z regulacjami prawa, przepisami wewnętrznymi oraz standardami przyjętymi w banku (Rekomendacja D, rekomendacja 10.9). W przypadku produktów dostarczanych poprzez elektroniczne kanały dostępu bank zobowiązany jest do zbudowania i utrzymywania takich rozwiązań technologicznych i organizacyjnych, które będą gwarantowały prawidłową i skuteczną weryfikację tożsamości i uprawnień klientów, bezpieczeństwo danych oraz bezpieczeństwo środków klientów (Rekomendacja D, rekomendacja 16.1). Co więcej bank powinien również prowadzić akcję edukacyjną, aby zapewnić klientom odpowiedni poziom wiedzy umożliwiającej bezpieczne korzystanie z produktów bankowych (Rekomendacja D, rekomendacja 16.8). Tworząc produkty bankowe oparte o dostęp elektroniczny, bank powinien też tak zaprojektować środowisko teleinformatyczne, aby uodpornić się na nieprzewidziane awarie (Rekomendacja D, rekomendacja 9 i nast.).

Bezwzględnie w przypadku, gdy nowy produkt wiąże się ze zlecaniem czynności do wykonania podmiotom zewnętrznym, bank zobowiązany jest do zachowania należytej ostrożności. W tym celu bank powinien posiadać efektywną kontrolę nad zleceniobiorcą w zakresie świadczonej usługi, powinien monitorować kondycję i zdolność realizacji usługi przez podmiot zewnętrzny (Rekomendacja D, rekomendacja 10.7 oraz Rekomendacja H,

rekomendacja 3.1). Ponadto bezwarunkowo bank powinien opracować plan awaryjnego działania, w przypadku braku możliwości świadczenia usługi przez zleceniobiorcę, aby dołożyć wszelkiej staranności w utrzymaniu ciągłości świadczenia usługi dla klienta.

Bank w procesie tworzenia nowych produktów powinien także wprowadzać mechanizmy umożliwiające prowadzenie analiz pod kątem koncentracji zaangażowań. Analizy te powinny zapewniać korelację zarówno grup klientów blisko powiązanych ze sobą, czy reprezentujących jedną branżę lub gałąź gospodarki o zbliżonej charakterystyce ryzyka, jak również i zaangażowania o tej samej formie lub rodzaju zabezpieczenia (Rekomendacja C, rekomendacje A i C).

PRODUKTY FINANSOWE

Komisja Nadzoru Finansowego zwraca szczególną uwagę na proces tworzenia nowego produktu finansowego. W ramach Rekomendacji G dotyczącej zarządzania ryzykiem stopy procentowej w bankach, nadzorca wprost wskazuje, że przed wprowadzeniem i wdrożeniem nowego produktu mogącego mieć wpływ na ryzyko stopy procentowej banku jest on zobowiązany do przeprowadzenia pełnego procesu przygotowawczego (Rekomendacja G, rekomendacja 4). Proces ten powinien być elementem procedury tworzenia produktu bankowego i powinien obejmować co najmniej:

- wskazanie celu produktu (określenie, czy pełni on funkcję spekulacyjną, czy tylko stanowi zabezpieczenie);
- analizę ryzyk związanych z produktem (między innymi ryzyka operacyjne, prawne i finansowe). Należy tu zwrócić szczególną uwagę na produkty posiadające inną charakterystykę finansową, w odniesieniu do dotychczasowego portfela stanowiącego ofertę banku;
- przygotowanie dokumentacji proceduralnej dla komórek i pracowników, którzy będą zaangażowani w obsługę produktu;
- opracowanie procedur rachunkowych i sprawozdawczych; System pomiaru i sprawozdawczość są szczególnie istotne w przypadku produktów kredytowych długoterminowych;
- opracowanie mechanizmów kontrolnych;
- dostosowanie aplikacji i systemów informatycznych (patrz również Rekomendacja M, rekomendacja 7.13);

- przeszkolenie pracowników (patrz również Rekomendacja D, rekomendacja 5.8).

Rekomendacja zwraca również uwagę na fakt, że elementem procesu przygotowawczego powinno być przeprowadzenie uzgodnień w ramach organizacji, w których powinny uczestniczyć co najmniej komórki operacyjne, księgowo, prawne, ryzyka i audytu wewnętrznego (Rekomendacja G, rekomendacja 4).

PRODUKTY WALUTOWE

Produkty w zakresie operacji obciążonych ryzykiem walutowym bank powinien tworzyć i wdrażać zgodnie ze stosowanymi i zatwierdzonymi regulacjami dotyczącymi wprowadzania produktów (Rekomendacja I, rekomendacja 8). Należy zwrócić tu uwagę, że oczekiwaniem organu nadzorczego jest, aby zarząd banku przedstawił do akceptacji rady nadzorczej propozycje wprowadzania nowych kategorii operacji lub zmiany wolumenu działalności związanego z daną kategorią operacji wraz z odniesieniem do adresatów produktu (Załącznik do Rekomendacji I, pkt 1.).

PRODUKTY POCHODNE

Jeżeli bank planuje wprowadzenie produktu opierającego się na transakcjach z użyciem instrumentów pochodnych, to konieczne jest spełnienie oczekiwań Komisji określonych w ramach Rekomendacji A. W tym wypadku proces tworzenia produktu musi obejmować po pierwsze pogłębioną analizę wszelkich prawnych aspektów dotyczących uruchomienia działalności banku na tym rynku, po drugie legalności przeprowadzania operacji w odniesieniu do obowiązujących przepisów prawa (Rekomendacja A, rekomendacja 1). Proces tworzenia produktu musi uwzględnić konieczność:

- zidentyfikowania i dokonania oceny ryzyk nowego produktu;
- uzyskania akceptacji zarządu;
- opracowania i wdrożenia – pisemnie – procedur działania;
- wdrożenie systemu kontroli ryzyka;
- wdrożenie odpowiednich zmian w aplikacjach i systemach informatycznych;
- przeszkolenie pracowników.

Wszystkie wymienione elementy muszą zostać przeprowadzone jeszcze przed wdrożeniem nowego produktu. Dodatkowo w odniesieniu do

klientów (Rekomendacja A, rekomendacja 1) bank powinien:

- opracować procedury i mechanizmy badania zdolności kredytowej klientów, co ważne proces oceny powinien być zintegrowany z oceną ryzyka wynikającą z innych produktów bankowych;
- określić zasady wyznaczania limitów zaangażowania klientów w zakresie transakcji instrumentami pochodnymi; bank powinien monitorować łączną ekspozycję klienta wynikającą z posiadanych przez niego produktów bankowych;
- opracować zasady oferowania instrumentów pochodnych; zasady te powinny być uzależnione od charakteru transakcji oraz grupy klientów;
- wypracować jasne i przejrzyste dla klienta sposoby komunikacji; Bank musi zwracać tu uwagę, aby we właściwy sposób przedstawiać klientom swoich pracowników, gdyż nie pełnią oni roli doradców, a jedynie sprzedawców produktów bankowych (nie dotyczy to banków, które świadczą usługi doradztwa finansowego lub inwestycyjnego).

Nadzorca zwraca również uwagę na fakt, iż motywacyjne systemy wynagradzania pracowników nie powinny zależeć wyłącznie od wielkości sprzedaży produktów.

PRODUKTY HIPOTECZNE

Bank opracowując i wdrażając produkty zabezpieczone hipotecznie, powinien szczególną wagę przyłożyć do zapewnienia niezależności między procesami związanymi z tworzeniem i walidacją narzędzi wspierających a procesami realizującymi funkcje sprzedażowe, operacyjne i kontrolne (Rekomendacja S, rekomendacja 5). Procedury operacyjne powinny ograniczać możliwości akceptacji wszelkich odstępstw od tej reguły. Tworząc lub modyfikując produkt, bank powinien dążyć do zapewnienia adekwatności procesu badania zdolności kredytowej klientów do ponoszonego przez bank ryzyka, z uwzględnieniem rodzaju produktów kredytowych i wynikających z nich limitów (Rekomendacja S, rekomendacja 8). Natomiast analiza powinna obejmować między innymi: cechy osobowe klienta historię współpracy z bankiem oraz historię kredytową. Przed wdrożeniem produktu zarząd banku powinien zatwierdzić limity ograniczające ryzyko kredytowe, gwarantujące dywersyfikację portfela, odniesione zarówno do poszczególnych ekspozycji, jak i do całego portfela kredytów zabezpieczonych hipotecznie (Rekomendacja S, rekomendacja 20). Bank

powinien dokonać stosownych zmian w systemie pomiaru i raportowania, aby zapewnić utrzymanie zaakceptowanego poziomu apetytu na ryzyko (Rekomendacja S, rekomendacja 23). Jednym z istotniejszych elementów, na które zwraca uwagę Komisja jest konieczność jasnego, jednoznacznego i czytelnego przedstawiania informacji klientom (Rekomendacja S, rekomendacja 25). W tym celu bank musi, na etapie tworzenia produktu, wprowadzić szereg zmian w procedurach, przepisach wewnętrznych, aplikacjach i systemach informatycznych czy też materiałach informacyjnych. Aspekty te dotyczą etapu pozyskiwania klienta, jak i obsługi klienta po podpisaniu umowy. Informacje reklamowe, informacje dotyczące produktu i ryzyka z nim związanego, treść regulaminów, wzorce umów, taryfy opłat i prowizji oraz wszelkie inne informacje niezbędne do podjęcia przez klienta decyzji powinny być rzetelne i kompletne (Rekomendacja S, rekomendacja 26). Należy tu też wspomnieć, że niedopuszczalne jest wprowadzanie klienta w błąd lub umieszczanie w umowach klauzul abuzywnych, kształtujących jego prawa i/lub obowiązki niezgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi lub naruszających jego interesy (Niedziółka, 2012b, s. 499 - 508).

PRODUKTY KREDYTOWE DETALICZNE

W przypadku wprowadzania produktów kredytowych detalicznych nadzorca oczekuje, iż podstawą uruchomienia procesu kredytowania detalicznego będzie zatwierdzona przez zarząd i nadzorowana przez radę nadzorczą polityka kredytowania (Rekomendacja T, rekomendacja 1).

Polityka ta powinna uwzględniać ryzyko wynikające ze specyfiki produktowej, a także powinna zabezpieczać i ograniczać to ryzyko, w szczególności poprzez ustalenie w banku maksymalnego poziomu portfela produktowego oraz maksymalnego poziomu zadłużenia w odniesieniu do dochodów klienta (Rekomendacja T, rekomendacja 1). Proces oceny zdolności kredytowej klientów powinien być określony w opracowanych i wdrożonych w banku procedurach i powinien uwzględniać ustalone poziomy limitów. Analogicznie do produktów hipotecznych na etapie wprowadzania kredytowego produktu detalicznego należy zapewnić odpowiednie rozdzielenie funkcji sprzedaży od akceptacji, monitorowania oraz kontroli ryzyka. Jeżeli proces wprowadzania produktu wymaga wykorzystania modeli, to bank powinien zapewnić niezależność procesów tworzenia i walidacji modeli od sprzedaży i funkcji operacyjnych, a także wprowadzić ograniczenie możliwości akceptacji odstępstw (Rekomendacja

T, rekomendacja 5). Bank powinien tak opracowywać proces badania zdolności kredytowej klientów, aby minimalizować ponoszone ryzyko i w tym celu powinien dokonywać analizy między innymi: cech osobowych klienta, historii jego współpracy z bankiem czy historii kredytowej (Rekomendacja T, rekomendacja 6). Komisja dopuszcza możliwość zastosowania przez bank uproszczonych zasad oceny zdolności kredytowej. Warunki te zostały wskazane *explicite* w rekomendacji 7. Wprowadzając produkty kredytowe detaliczne, bank musi równocześnie wdrożyć (jeśli wcześniej nie posiadał) odpowiedni system pomiaru, monitorowania i raportowania stopnia zaangażowania banku w detaliczne ekspozycje kredytowe, z uwzględnieniem rodzaju produktów, apetytu na ryzyko czy profilu ryzyka. Rekomendacja wskazuje też, że zarząd powinien otrzymywać powyższe informacje nie rzadziej niż raz na kwartał (Rekomendacja T, rekomendacja 17). Informacje dotyczące produktu i ryzyka z nim związanego, treść regulaminów, wzorce umów, taryfy opłat i prowizji i wszelkie inne informacje niezbędne do podjęcia przez klienta decyzji powinny być rzetelne i kompletne (Rekomendacja T, rekomendacja 19).

PODSUMOWANIE

Analiza funkcjonalnych źródeł prawa, jakimi są rekomendacje wydawane przez Komisję Nadzoru Finansowego, wskazuje, że banki powinny identyfikować i oceniać ryzyko operacyjne we wszystkich produktach oraz w procesach, aplikacjach i systemach je wspierających, aby ustalić hierarchię ważności poszczególnych ryzyk i priorytety zarządzania. Przed wprowadzeniem nowych produktów oraz przed rozpoczęciem nowego rodzaju działalności banki powinny ocenić ryzyko operacyjne związane z tymi przedsięwzięciami oraz inne rodzaje ryzyka, które w przypadku danego produktu występują. Istniejące w banku produkty oraz procesy, aplikacje i systemy informatyczne służące do ich dostarczania powinny podlegać regularnemu monitorowaniu. Zarządzanie ryzykiem powinno w racjonalny sposób chronić przed wewnętrznymi i zewnętrznymi zagrożeniami, które mogą być **źródłem potencjalnych strat**, takimi jak działania przestępcze i nieumyślne błędy pracowników lub osób zewnętrznych, wadliwie zaprojektowane produkty i procesy wewnętrzne czy awarie systemów teleinformatycznych.

Dokonany przegląd rekomendacji KNF uwidacznia dwie kwestie. Po pierwsze regulacje organu nadzorczego są **dosyć szczegółowe** i wraz z każdą aktualizacją poszerza się ich zakres merytoryczny (co może być

odebrane jako próba ingerencji Komisji w proces zarządzania bankiem, a to wykraczałoby poza standardową definicję nadzoru). Po drugie można dostrzec wzajemne powiązania (a często nawet odwołania) pomiędzy wydawanymi rekomendacjami, co może ułatwiać pełnienie funkcji nadzoru, ale jednocześnie utrudnić operacyjne realizowanie zadań przez banki. Jednakże zdaniem autora nieodzowne jest dalsze coraz głębsze regulowanie rynku, wynikające między innymi z postępującej integracji funkcji nadzoru nie tylko w kraju, ale także na poziomie Unii Europejskiej.

REFERENCES:

- Ferszt – Piłat, K. (2012). *Zaufanie jako fundament bezpieczeństwa we współczesnym społeczeństwie*, [w:] „Journal of Modern Science”, tom 3/15/2012. Józefów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi.
- Góral, L. (1998). *Nadzór bankowy*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Gronkiewicz – Waltz, H. (1992). *Bank centralny od gospodarki planowej do rynkowej*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Kaszubski, R. (2006). *Funkcjonalne źródła prawa bankowego publicznego*. Warszawa: Wydawnictwo Wolter Kluwer.
- Kosikowski, C. (1995). *Prawo gospodarcze publiczne*. Warszawa: Wydawnictwa prawnicze PWN, Wydanie II.
- Lewis, M. (2010). *The Big Short: Inside the Doomsday Machine*. New York: W.W. Norton & Company.
- Niedziółka, I. (2012). *Bezpieczeństwo konsumentów europejskich w świetle działania Europejskich Centrów Konsumentkich*. [w:] „Journal of Modern Science”, tom 2/13/2012. Józefów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi.
- Niedziółka, I. (2012). *Ochrona praw konsumenta w kontekście zakazu stosowania niedozwolonych postanowień umownych*, [w:] „Journal of Modern Science”, tom 2415/2012. Józefów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi.
- Pomorska, A. (1994). *Komentarz do prawa bankowego*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Sitek, B. (2012). *Bezpieczeństwo prawne a wertykalna wielowarstwowość systemów prawnych*, [w:] „Journal of Modern Science”, tom 1/12/2012.

Józefów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi.

Sitek, M. (2012). *Prawne i instytucjonalne ramy polityki karnej UE*, [w:] „Journal of Modern Science”, tom 1/12/2012. Józefów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi.

Szejniuk, A. (2012). *Kontrola instrumentem bezpieczeństwa*, [w:] „Journal of Modern Science”, tom 2/13/2012. Józefów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi.

Szpringer, W. (1997). *Europejskie regulacje bankowe*, Seria Biblioteka bankowca, Warszawa: Wydawnictwo Twigger.

AKTY PRAWNE I FUNKCJONALNE ŹRÓDŁA PRAWA

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. 1997 nr 140, poz. 939 z późn. zm.).

Rekomendacja C dotycząca zarządzania ryzykiem koncentracji zaangażowań, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, 2002 r.

Rekomendacja G dotycząca zarządzania ryzykiem stopy procentowej w bankach, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa 2002 r.

Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. 2004 nr 173, poz. 1808 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (Dz. U. 2006 nr 157, poz. 1119, z późn. zm.).

Rekomendacja A dotycząca zarządzania ryzykiem towarzyszącym zawieraniu przez banki transakcji na rynku instrumentów pochodnych, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa 2010 r.

Rekomendacja I dotycząca zarządzania ryzykiem walutowym w bankach oraz zasad dokonywania przez banki operacji obciążonych ryzykiem walutowym, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa 2010 r.

Rekomendacja H dotycząca systemu kontroli wewnętrznej w bankach, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, 2011 r.

Uchwała Nr 312/2012 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 27 listopada 2012 r. (Dz. Urz. KNF z dnia 21 grudnia 2012 r.).

Rekomendacja M dotycząca zarządzania ryzykiem operacyjnym w bankach, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, styczeń 2013 r.

Rekomendacja D dotycząca zarządzania obszarami technologii informa-

cyjnej i bezpieczeństwa środowiska teleinformatycznego w bankach, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, styczeń 2013 r.

Rekomendacja T dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, luty 2013 r.

Rekomendacja S dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami kredytowymi zabezpieczonymi hipotecznie, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa czerwiec 2013 r.